

to ena izmed sil aktualnih smeri delovanja, ki lahko bistveno prispeva k ublažitvi sedaj velike nezaposlenosti.

Prevedel Božidar Kante

LITERATURA

1. Kritička analiza funkcioniranja političnega sistema socialističnega samoupravljanja, Beograd, november 1985.
2. Edvard Kardelj: Pravci razvoja političnega sistema socialističnega samoupravljanja, Beograd, 1978.
3. Ustav SFRJ, Beograd 1984.
4. Katastar zagađivanja vazduha Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1980.
5. Nacionalni izvještaj »Stanje i politika čovjekove sredine u SFR Jugoslaviji.« Beograd 1985.
6. Društveni dogovor o elementima zajedničke politike i osnovama kriterija za zaštitu i unapređivanje čovjekove sredine u Jugoslaviji (šeše sprejet v zvezni skupščini, objavljen bo v Uradnem listu SFRJ).
7. Stavovi o zaštiti i unapređivanju čovjekove sredine Predsjedništva Savezne konferencije SSRN, februar 1985.
8. Društveni plan razvoja Jugoslavije za 1986-1990.

MARKO KMECL

Tehniška inteligenca in okolje

Ali res dilema sodobnega sveta:

Tehnika (napredek) ali okolje (stagnacija)?!

Zapisana dilema res ni izhodiščna razvojna in filozofska podstava sedanjosti, postavljam pa jo v glavo svojega prispevka predvsem zato, ker je tipični izraz miselnosti in tudi manipulacij predvsem tistih ljudi in sistemov (ni jih malo, prevladujejo), ki hočejo uveljaviti svoje gospodarske ali politične in druge cilje, tudi kulturni niso izvzeti, na takšnih izmišljenih problemskih konstrukcijah.*

Iz tega pa vendarle izhajata dve spoznanji, ki sta za ta prispevek tudi zelo pomembni, pa jih kasneje ne bo več omenjal:

– Sinonimiranje tehnike z naprednim in okolja s stagnacijo je špekulacija prve vrste in je seveda za vsakega resnega premišljevalca o teh stvareh nesprejemljivo, in

– ni področja človekovega duhovnega ali materialnega delovanja, ki bi se lahko odreklo povezanosti z okoljem (torej tudi skrbi zanj); na primer trgovina ali celo kultura v širšem in ožjem pojmovnem smislu. Ali nekoliko drugače – nobeno od teh področij nima do okolja le škodljivega odnosa, izkoriščevalskega, nenačrtnega in nestrokovnega in nobenemu ne kaže priznati le pozitivističnega, to je ustvarjalnega, pospeševalnega in varovalnega odnosa – da, celo ekologistom in podobnim ne!

Gre torej za izrazito dialektične sekvence našega obstajanja in obdajanja, zato je izhod le ustvarjalni znanjski polilog, kjer bi moral vsakdo (kot posameznik) in vsi (kot sistem) razmišljati o svoji vlogi in nalogi. Tako imata Zveza inženirjev in tehnikov Jugoslavije (850.000 članov) kot Zveza inženirjev in tehnikov Slovenije (73.000 članov) v svojem programu posebej poudarjeno nalogo, s katero mora tehniška inteligenca Jugoslavije programsko in delovno opredeliti svoj odnos do okolja.

* Zaradi obilice gradiva s posveta objavljamo prispevek M. Kmecla v nekoliko skrajšani varianti.

Ta odnos je bil in je vse pogostejše omadeževan in izpričan v negativnem smislu, zato je splošna kakor strokovna presoja strokovne in splošne javnosti o odnosu tehniške inteligence do okolja v glavnem dokaj kritična, očitajoča. Neodgovorno bi torej bilo, če tako pomembnega razvojnega vprašanja ne bi poskušali razčleniti ali pa ga bi morda hoteli celo prezirati. To vprašanje za organizacijo tehniške inteligence ni niti enostavno niti lahko. Pa ne samo zaradi tega, ker so ekološki problemi današnjega sveta izredno pestri in intenzivni, marsikdaj tudi nedognani, in ne samo zaradi tega, ker so v navideznem protislovju z napredkom (dohodkom), ampak tudi zato, ker je položaj tehniške inteligence, znanja sploh, bolj pri delu kot pri vrhu družbenega zanimanja.

Medtem, ko so v materialistični doktrini razvoja sveta razvojne poti tehnologije in vloga tehniške inteligence v družbenih odnosih dovolj jasno opredeljene, pa se zadeve v sedanjih družbenih in zlasti gospodarskih ter dodatno še ekoloških razmerah precej zapletejo.

Človek je od začetka svoje socializacije nenehno obremenjeval svoj naravni življenjski prostor. Dokler je bil na ravni živalske refleksnosti, so se njegova dejanja vključevala v naravni razvoj sveta, kjer so selekcijska načela obvladovala tudi njegova dejanja. S socializacijo (razumstvom) človeka pa je narava dobila krutega in večnega sovražnika. »Razumski« postopki človeka so večinoma vedno v nasprotju z naravnimi zakonitostmi in parametri naravnega razvoja sveta. Ta antagonizem med človekom in razumom ter naravnim razvojem (dialektiko) je več in trajen, je torej tudi dialektičen.

Če osvojimo to okoliščino in resnico, bo naše ravnanje v okolju mnogo lažje, kajti naukov (če jih želimo slišati in videti) je dovolj v vsej obvladljivi človekovi zgodovini. Ekološki, prostorski in drugi problemi, ki izhajajo iz dialektičnega nasprotja človekovega razuma in »razuma« narave, torej niso novi, posledica modernega industrijskega časa, tako kot je očitno s perspektive trenutka, torej s perspektive ene generacije, temveč so stari, le da so jih ob propadu orientalskih, južnoameriških in azijskih kultur oziroma civilizacij povezovali in razlagali z božanstvi. Danes imajo druge razsežnosti, takšne, ki so obvladljive, s sedanjim znanjem tudi razložljive, vendar pa nič manjše. Treba je samo spomniti na izginjanje celih civilizacij, ki jih je človek dobesedno zakockal, ker ni uspel najti prave sinteze svojih želja z danostmi, ker je objestno prehiteval samega sebe kot dela sveta in njegovega razvoja.

Vprašanje razmerja med okoljem in civilizacijo ni zgolj vprašanje zavesti, temveč predvsem vprašanje znanja, filozofije življenja in kulture. Zato ta skrb ne bi smela biti prepuščena le naravoslovcem ali še komu, ki se ukvarja z naravoslovjem, kot še danes marsikje mislijo. Tehniki, matematiki, družboslovci, skratka, vsi so nekako povezani s tem problemom in so tudi dolžni, da svoje strokovno področje ideologizirajo z vprašanjem obstajanja in ohranjanja naravnega sveta. Pri tem ima tehniška inteligenca še zlasti velik in odgovorni delež, saj se velikokrat zazdi, da je ves problem (kot sem že omenil) omejen le na ravnanje industrij, tehnologij, tehnik in tehničnih postopkov (. . .)

(. . .) Obstaja samo en odnos človeka (tehniškega strokovnjaka pa še posebej) do okolja. Čim več je individualnega tehničnega (osebnega in družbenega) znanja tem več je možnosti za ustvarjalni odnos tehnologij do okolja. Trditev, da razvoj tehnologij ne potrebuje zdravega in produktivnega okolja, je demagoška in nesprejemljiva. Včasih se zdi, da prihajajo tržni sistemi prav pri odnosu do okolja v lastno protislovnost. Očitno odnos do okolja ne izhaja iz tržnih razmer. Formula:

boljše ideje, boljše tehnologije, boljši proizvodi, večja konkurenčnost in večji profit – kot da na okolje pozablja, da ne rečemo, da ga celo izključuje kot zaviralno kategorijo. Na sedanji razvojni stopnji, tudi razvitega sveta, je ohranjanje okolja negativna postavka poslovnih kalkulacij. Teoretično pa vendarle lahko pričakujemo, da bodo svobodne tržne razmere z nenehno krepitvijo znanja prinesle tudi spoznanje o potrebnosti vitalnega naravnega okolja, podobno kot so prinesle dialektično spoznanje o potrebnosti kulture in drugih neproizvodnih dejavnosti za skladen razvoj človeka in družbe.

Visoko znanje in njegova visoka družbena cena sta pogoj za strpen in ustvarjalen odnos tehnologije, tehniške inteligence in družbe do okolja. Tehnika in tehniška inteligenca morata imeti dovolj razuma in moči, da ohranita okolje, brez katerega dialektično gledano, ne moreta imeti možnosti za lasten razvoj.

V Sloveniji čedalje pogosteje neprimerno obravnavajo okolje. To je posledica tehnološke arogance in malomarnosti. Ugotavljanje, da so za posamezna onesnaževanja krivi neki imaginarni človeški faktorji, nesrečni primeri ali kvečjemu še nepoučen delavec, ki ga zaradi nepoučenosti ne kaže preganjati, je nezrelo, špekulativno in oportunistično. Gre za popolno odgovornost strokovnjakov, neznanje, pomanjkljive tehnologije – skratka, za odnos tehniške inteligence oziroma znanja do okolja.

Ali ima tehnik oz. inženir, skratka, tehniški strokovnjak dovolj znanja, da bi lahko oblikoval svoj osebni in družbeni odnos do okolja? Ali ima ta strokovnjak ustrezen družbeni status, da bi lahko optimalne tehnološke rešitve tudi uveljavil in končno, ali ima znanje (v tem primeru tehnično) ustrezno družbeno vrednost oz. ceno, ki bi zagotavljala samopotrjevanje in tudi napredovanje. V teh razmišljanjih ugotavljamo, da ne.

Rešitev in oblikovanje ustreznega odnosa tehniške inteligence do okolja, s tem pa tudi prekinitvev zastrašujočega trenda naraščanja tehnične in tehnološke atake na okolje, so sistemske spremembe v družbeni obravnavi znanja in tehniške inteligence. To je dialektična pot. Trenutna rešitev pa je v okrepljeni zakonodaji in v večjem družbenem redu ter disciplini. Ohranjeno, visoko produktivno okolje in proizvodnja industrijskih dobrin sta si na tej stopnji razvoja v dialektičnem nasprotju, zato tudi drugi sistemi ubirajo v tem času pot zakonske in druge prisile za varovanje okolja. V razvojnem tempu je žal tehnološki razvoj očitno prehitel razvoj duha in zavesti, ki je kljub svoji materialistični imaginarnosti (zavest) vendarle še pomemben dejavnik pri oblikovanju družbenih odnosov med tehnikom, tehnologijo in okoljem.

IVAN SERNEC

Ekološka vzgoja kot razvojni dejavnik

Ob bridkih izkušnjah zaradi zadnje ekološke katastrofe (Černobil 1986), ki je močno prizadela svet človekovih vrednot in postala predmet zaresnega premisleka, želim spregovoriti nekaj besed o pomenu ekološke vzgoje za zdravo človeško življenje.